

Lea Kuhar

Primož Krašovec: Tujost kapitala.

Ljubljana: Založba Sophia, 2021.

268 strani (ISBN: 978-961-7003-60-4), 20 EUR

Osnovna premisa knjige *Tujost kapitala* je, da nekaterih pojavov sodobnega kapitalističnega produkcijskega načina danes ni več mogoče teoretsko zapopasti. Po eni strani nemožnost njihovega teoretskega zapopadanja izhaja iz njih samih, torej iz tehnoloških procesov in pojavov, ki so se razvili s konstantno inovacijo produkcijskih sredstev. Avtor trdi, da je z razvojem kapitalističnega produkcijskega načina prišlo do nastanka nečesa popolnoma novega, nečesa, kar je nemogoče opisati s teoretskimi koncepti in za kar sam uporablja termina *tujost* in *osmi potnik*. Vendar pa nemožnost razumevanja nekaterih kapitalističnih pojavov ne izhaja zgolj iz tujosti teh pojavov samih, temveč hkrati označuje določeno zagato, v kateri se je znašla teorija. Po avtorjevem mnenju teoretsko pozicijo danes zaznamuje določena šibkost. Ta šibkost ni lastna zgolj tej ali oni vrsti teorije, temveč pripada teoriji kot taki. To poudari tudi avtor sam, ko zapiše: »Ne gre (le) za to, da nekatere teoretske sheme zastarijo, a jih je še mogoče posodobiti, da bi ustrezale spremembam svojega predmeta. Predmet sam se spreminja tako hitro in na način, ki je morda teoriji kot *taki* nedostopen« (str. 217).

Ker želi knjiga nasloviti tujost tehnoloških procesov, o katerih teorija sicer ne more govoriti, je avtor pred samim pisanjem sprejel odločitev, da iz teorije izstopi. Dana knjiga je torej neteoretsko delo, kar med drugim pomeni, da se ne podreja formi teoretskega pisanja, ki zapoveduje citiranje drugih teoretskih del, ter se ne obremenjuje s koherentno in konsistentno izpeljavo lastnega argumenta. Avtorjev izstop iz teorije je tudi razlog, zakaj je knjiga izšla v zbirki *Izhodi* Založbe Sophia. V opisu zbirke je zapisano, da vsebuje dela, ki zavračajo teoretsko pozicijo, ki se poslužuje odrejanja in presojanja politike ter kritično pozicijo, ki se gospodovalno ločuje od predmeta svoje raziskave. Izhod iz teorije opredeljuje tudi nekaj vnaprej določenih vsebinskih smernic. Kot zapiše Krašovec v zadnjem delu knjige, mora biti neteoretska forma opisovanja pojavov danes nujno naklonjena novim medijskim tehnologijam, biti mora občutljiva na spremembe v znanosti in predvsem ne sme biti antropocentrična in antroponarcisistična pri obravnavanju tehnoloških pojavov. To so med drugim tudi glavne teze dane knjige, ki se v različnih oblikah ponavljajo skozi vsa poglavja.

Kljub strogim načelnim zahtevam je treba opozoriti, da Krašovčev izstop iz teorije ni popoln. Na določenih mestih knjiga še vedno povzema obstoječe teorije, polemizira z nekaterimi teoretskimi razpravami in se naslanja na priznane teoretike, kljub temu da so takšne reference in polemike redke oz. niso izpeljane na dosleden znanstveni način. Tudi slog pisanja je veliko bolj poljuden kot pri znanstvenih delih. Posamezna poglavja se berejo bolj kot povzetki zgodovinskih, filozofskih in drugih teoretskih del. V začetnem poglavju se tako avtor s pomočjo različnih teorij ukvarja z zgodovinsko prelomnostjo kapitala in s prehodom iz *ancien régime* v meščansko državo, nato pa

preide na teorijo realne subsumpcije delovne sile, denarja in kapitala, ki je privedla do finančnih derivatov, za katere trdi, da jih moramo razumeti kot »prvo povsem depolitizirano in ekonomsko obliko denarja« (str. 74). V nadaljevanju zagovarja tezo, da se je kapitalizem pričel znotraj ekonomskih procesov, ki jih bo sčasoma odvrigel, in da je v celoti postal »tehnookonomski« (str. 88), kar pomeni, da bo tehnologija sčasoma v celoti nadomestila ekonomska razmerja in institucije. V zadnjih treh poglavjih avtor obravnava teorijo razrednega boja in procesa kulturne diferenciacije, ki danes poteka onkraj razrednih družbenih skupin (str. 97), ter se loti obravnave sodobnih ideoloških pojavov, ki jih razume kot večinoma »nediskurzivno« in »tehnološko določeno delovanje« (str. 131).

Na dobrih dvesto straneh tako knjiga odpira številne teme. Kljub zavračanju teoretske pozicije bi lahko rekli, da predstavlja relevantno branje za vsakogar, ki si želi pregledno branje terminov, ključnih za razumevanje sodobnega kapitalizma. Najbolj zanimiv del knjige je gotovo že omenjena epistemološka predpostavka, da se mora s spremembo predmeta preučevanja spremeniti tudi način njegovega zapopadanja. Tu torej pozdravljamo avtorjevo pobudo, da mora teorija iznajti nove miselne forme, s katerimi bo dojela tujost svojega predmeta, tudi če to pomeni izničenje nje same. A vendar je treba opozoriti, da z vstopom v nov način pisanja knjiga odpira tudi številna nova vprašanja in nove problemske sklope. Bolj kot kritika teorije tako knjiga na mnogih mestih deluje kot povečevanje kapitalizma in tujosti tehnoloških oblik, do katerih je pripeljal njegov razvoj, pri čemer pa se ne spušča v vprašanje, zakaj naj bi bile te nove oblike sploh še kapitalistične. Poleg tega avtor na več mestih kritizira današnje levičarske pozicije, kljub temu da pri argumentaciji lastne kritike ne uporablja referenc na dela, o katerih govori, s čimer zastavlja vprašanje, zakaj je slednje sploh treba omenjati. Nenazadnje pa je nekoliko dvoumna tudi epistemološka predpostavka knjige, torej tista, ki naslavlja šibkost teorije in ki jo vidimo kot največjo prednost samega dela. Če dano dvoumnost strnemo v dve poanti:

Prvič, ni povsem jasno, s čim knjiga preseže teoretsko formo. Če zanemarimo tisto, kar o svojem delu pove avtor sam, in izhajamo zgolj iz vsebine posameznih poglavij, iz njih ni jasno razvidno, s čim naj bi knjiga proizvedla ali nakazala tisto nekaj drugega od teorije. Bolj kot njeno preseganje se zdi, da knjiga pade na pre-teoretsko raven pavšalnih sodb o družbenih pojavih in teoretskih stališč, ki jih avtor kritizira. Kljub temu da se v splošnem ne poslužuje teoretskih referenc, jih avtor uporabi ravno dovolj, da se zdi, da obiti v nekakšni sivi coni med teorijo in neteorijo. Poleg tega ni jasno, kaj natanko je funkcija teoretskih preostankov, torej tistega, kar navsezadnje preostane od teorije. S tem imamo v mislih predvsem uporabo teorij drugih teoretikov in njihovih konceptov. Če delo ni teoretsko delo, potem termini, ki jih avtor uporablja, npr. *tujost*, *fetišizem*, *diskurz*, *afekti*, *ksenokultura*, ne morejo biti koncepti. Kaj potem so? In še pomembneje, če niso koncepti, ki predpostavljajo obstoječe teoretske okvire, kako naj potem razumemo njihov pomen?

Drugič, ravno tako ni povsem jasno, kaj naj bi bil predmet knjige. Iz dela izvemo, da je ta predmet nekaj tako tujega, da ga teorija ne more zapopasti. Izvemo tudi, da o njem nikakor ne smemo razmišljati na antropocentričen način. Vendar pa bralec ob

branju ne dobi občutka, da tekst dejansko ima svoj neteoretski predmet oz. da knjiga dejansko zagradi ali vsaj nakaže tisto nekaj več, kar neka druga teorija s svojim znanstvenim aparatom ne bi mogla opredeliti. Tu se ponovno odpirajo vprašanja, kot so ali knjiga sploh ima svoj predmet in ali – glede na svojo neteoretsko formo – svoj predmet sploh potrebuje? In nenazadnje je ključno predvsem vprašanje: če predmet knjige ne more biti teoretski predmet, knjiga pa ne teoretsko delo, zakaj potem vztraja v formi pisanja?